

UOT-81.44

ELNURƏ ABBASOVA*

AZƏRBAYCAN VƏ ƏRƏB DİLLƏRİNDƏ MORFOLOJİ HAL,
HAL ROLLARI VƏ HAL ƏLAQƏLƏRİ

XÜLASƏ

Hal multifunksional kateqoriyadır, başqa sözlə, o, bir çox funksiyalara malikdir. Hallar təkcə işarəvi xarakter daşıyır, belə ki, hallar semantik əlaqələri və funksiyaları ifadə etdiyi üçün dərin strukturlarla əlaqədar olub semantik səciyə daşıyır, morfoloji formaları ifadə etdiyi üçün isə səthi strukturlarla əlaqədar olub sintaktik xarakter daşıyır. Bu da onu deməyə əsas verir ki, hal həm də dərin-semantik funksiyaları yerinə yetirir. Morfoloji hallar spesifik hal əlaməti olan və səthi strukturda təzahür edən bilən hallara deyilir. Burada hal şəkilçiləri ona imkan verir ki, dinləyici mənzərəni faktiki olaraq görməsə də, mülahizəni düzgün aydınlaşdırsın. Çünki hal şəkilçiləri anlaşılmaqlığı aradan qaldırır və dinləyicinin qəbul edən və ya təqdim edən tərəf haqqında yalnız kontekstual nəticə çıxarmaması üçün qrammatik təhlilərin semantik mürəkkəbliyini azaldır. Hal rolları hər hansı bir cümlədə nominal ifadələrlə feil arasında mövcud olan dərin struktur əlaqələri təqdim edir, nominativ, akkuzativ, genitiv və s. kimi fleksiya formaları ilə əlaqədar olan ənənəvi qrammatik hallardan fərqli bir anlayış kimi qəbul edilir. Hallanma təbiətə qrammatik olub səthi strukturlarla əlaqədar olan *səthi halları* ifadə etdiyi halda, *hal rolları* semantik əlaqələri, yaxud funksiyaları ifadə edərək dərin strukturlarla əlaqədardır və təbiətə də semantiktir. Hal əlaqələri dedikdə, semantik rollardan daha əhatəli olan sintaktik əlaqələr nəzərdə tutulur.

Açar sözlər: *hal rolları, morfoloji hal, hal əlaqələri, səthi və dərin strukturlar.*

Azərbaycan dilində hal formaca morfoloji, funksiya cəhətdən sintaktik tələblərdən doğur [Hüseynzadə: 2007, s. 46]. Ərəb dili hal sonluqlarının başlıca funksiyası idarə etməni göstərməkdir. Başqa sözlə, bu dildə hallar xüsusi sintaktik funksiya yerinə yetirməkdən daha çox idarə tipinin göstəricisidir. Yəni onun məxsusi sintaktik yükü yoxdur. Azərbaycan dilindən fərqli olaraq, əslində, ərəb dilində hallar buraxılışda sözlərin cümlədəki sintaktik funksiyalarını söz sırası müəyyənləşdirir. Azərbaycan dilində isə cümlədəki şəraitdən asılı olaraq yalnız təsirlik və yiyəlik halda şəkilçi atıla bilər.

C. Bardal ingilis və fransız dillərinin təmsilində sintaktik funksiyaların ilk növbədə söz sırası, yaxud cümlə strukturu ilə ifadə edildiyini göstərir. O qeyd edir ki, hallanmanın zəif olduğu dillərdə hallar spesifik sintaktik pozisiyalarla assosiasiya olunur [Bardal: 2001, s. 155-156].

Ç.Filmora istinad edən H. Əbdürrauf “*Case roles*” (Hal rolları) adlı məqaləsində yazır: “*Hal əlaqələri semantik funksiyalar üçün istifadə edilir. Hal rolları bu istifadəyə əsaslanan “hal qrammatikası” hipotezasının bir hissəsi kimi dəyərləndirilir. Cümlə feil və hal frazaları məcmuyundan ibarətdir və onların hər biri hal*

əlaməti və ismi frazaları əhatə edir. Bəzi hal rolları bir-birini ziddiyyətli şəkildə əvəz edir və onların xüsusiyyətlərinin izahı dilçidən dilçiyə fərqlənir” [Abdul-Raof: 2011, s. 343].

Müəllif bildirir ki, Ç.Filmora hal qrammatikası N.Çomskinin transformasiya qrammatikasına alternativ olaraq inkişaf edirdi. Ç. Filmora təklif etdiyi hal əlaqələri məcmuyunu tərəddüdü idi və onun mükəmməl olması şübhə doğururdu. Nəticədə, hal rollarının təsbit edilmiş məcmuyunu ətrafında qətiyyətsizlik və anlaşılmaqlığı yaranmışdı və bu anlaşılmaqlığın çoxu hal əlaqələrinin uyğun gəldiyi bölüşdürücü və real məhdudiyətlərin müxtəlif interpretasiyaları əsasında başa düşülə bilər [Abdul-Raof: 2011, s. 343].

T.Qivon *hal rolu* (case role), *referensiallıq və individuallaşdırma* (referentiality and individualization), *müəyyənlilik* (definiteness), *anaforik status* (anaphoric status), *aktuallıq* (topicality) kimi kateqoriyaları müqayisə edərək bildirir ki, bu kateqoriyalar bir-birindən asılıdır və iki kateqoriya dominantlıq etdikdə onlar arasındakı əlaqə asimmetrik olur. Birincisi, *hal rolu* kateqoriyasıdır ki, o da digər kateqoriyalarla qarşılıqlı əlaqəyə girir. Beləliklə, onların hər birinin əlaməti hal rolu ilə əlaqəli olur. Qrammatik rolların iyerarxiyası semantik qrammatikallaşmanı əks etdirir [Givón: 2018, s. 47].

*AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, “Azərbaycan dili tarixi” şöbəsinin elmi işçisi, elnura_abbasova11@yahoo.com

Hal rolları hər hansı bir cümlədə nominal ifadələrlə feil arasında mövcud olan dərin struktur əlaqələri təqdim edir. Buna görə də, *hal rolları* nominativ, akkuzativ, genitiv və s. kimi fleksiya formaları ilə əlaqədar olan ənənəvi qrammatik halla qarışdırılmamalıdır. Hallanma təbiətə qrammatik olub səthi strukturlarla əlaqədar olan *səthi halları* ifadə etdiyi halda, *hal rolları* semantik əlaqələri, yaxud funksiyaları ifadə edərək dərin strukturlarla əlaqədar və təbiətə də semantiktir [Abdul-Raof: 2011, s. 343].

Hallarla *hal əlaqələri*, yaxud *qrammatik əlaqələri* fərqləndirmək lazımdır. Hal əlaqələri dedikdə, semantik rollardan daha əhatəli olan sintaktik əlaqələr (subyekt, vasitəli obyekt və s.) nəzərdə tutulur [Blake: 2001, s. 3]. Sintaktik əlaqələr, qrammatik rollar da adlanır. Qrammatik rolların sahəsi sintaksisdir. Onlar predikasiyaların deyil, cümlənin xassələridir. Məsələn, subyekt isimlə feil arasındakı əlaqəni bildirir. Çünki isim feilin morfoloji formalarını idarə edir [Frauley: 2013 s. 199-200]. Müəllif belə izah edir ki, morfoloji hallar qrammatik rollar kimi, sadəcə, tematik rolları təsvir etmir. Məsələn, *I have the book* cümləsində “I” və “the book” morfoloji cəhətdən nominative haldadır [Frawley: 2013, s. 200]. Bu misalın ərəb dilində ekvivalenti لي كتاب, Azərbaycan dilində isə *mənim kitabım vardır* cümləsidir. Ərəb dilindəki nümunədə ل (li) prepozisiyasından sonra gələn ي (i) bitişən əvəzliyi genitiv hal yerində olsa da, hal əlaməti “müqəddərdir” (zahiri deyil), كتاب (kitab) isə nominativdədir. Azərbaycan dilində isə “mənim” genitiv halda, mənsubiyyət şəkilçili “kitabım” sözü nominativdədir.

Göründüyü kimi, ingilis, Azərbaycan və ərəb dillərindən gətirilmiş bu nümunələrdə eyni *predikasiya* ifadə edilir. “Vardır” predikatı “mən” və “kitab” arqumentləri ilə ifadə olunur.

1965-ci ildə fransız dilçi L.Tenyer ‘valentlik’ anlayışını təqdim edir. Bu, idarə edən feillə ondan birbaşa asılı olan üzvlər arasındakı qarşılıqlı əlaqəni tədqiq edir. Kimyadan əxz olunmuş valentlik anlayışı cümlə elementləri arasındakı asılılığı (dependance) öyrənir. Dilçilikdə feil bu əlaqədə ən vacib komponent hesab olunur. Beləliklə, hal rolları birlikdə mövcud olan feilin semantik xüsusiyyətləri ilə şərtlənmiş hal əlaqələridir. Ç. Filmor göstərir ki, feil üçün vacib olan şey onun semantik valentliyidir. Bu va-

lentlik onun arqumentlərinin semantik rolunun təsviridir. Ç. Filmor, V. Çeyf, C. Anderson, V. Kuk kimi hal qrammatikləri iddia edirlər ki, feil tiplərinin alt təsnifatlandırılması üçün hal rolları çox mühümdür. Nominal konstituentlər müxtəlif kontekstlərdə müxtəlif hal rolları ilə təmasda olurlar. C. Teylor haqlı olaraq iddia edirdi ki, feildən başqa digər sözlər onlarla yan-yanı olan predmet növlərinə münasibətdə daha çox qeyri-selektiv olur, bu zaman *feil mərkəzli* bir sistem formalaşır. Beləliklə, hal rolları feilin seçici xüsusiyyətləri vasitəsilə əvvəlcədən müəyyən edilir. C. Andersona görə, bu, isimlərin feillərlə olan dərin struktur asılılıq əlaqələridir; onlar feilin semantik xüsusiyyətləri vasitəsilə təyin olunur və ismin feillə ifadə olunmuş vəziyyət, proses, yaxud hərəkətdə rolunu müəyyənləşdirir. Hal rolları feil vasitəsilə təyin olunur. Feil mərkəz rolunu oynayır və yalnız bir hal freyminə malik olur. Bu hal freymi feilin mənası ilə sıx bağlı olan halların aşkar massivini təqdim edir. Feil mərkəzli yanaşmanın tərəfdarları Ç. Filmor, V. Çeyf, C. Anderson, V. Kuk kimi linqvistləri əhatə edir. Hal rolunun özü ismə feildən məna yükləyir. Eyni isim mənsub olduğu feildən asılı olaraq müxtəlif kontekstlərdə *agens, experiencer, benefactive* və s. kimi işlənmə bilər [Abdul-Raof: 2011, s. 345]. Ərəb dili qrammatikləri “fail”in sintaktik və semantik anlayış olmasını ayırd etməkdə tarixən çox çətinlik çəkmişlər. Ərəb dilində işlənən “fail”in terminoloji baxımdan “subyekt”, yaxud “agent” olması məsləsində də bir dolaşılıq hökm sürür. Rayt və Karter kimi ərəbşünaslar da eyni qarışılıqlı yaşamışdır, belə ki, Rayt “fail”i subyekt hesab edirsə, Karter onu agent hesab edir. Həmçinin Hayvud və Nahman da “fail”in subyekt olduğunu deyir [Abdul-Raof: 2011, s. 119].

Əslində, burada qarışılıqlığa heç bir səbəb yoxdur. Çünki hər fərfən “edən, həyata keçirən” mənasını bildirən “fail” (فاعل) feili cümlənin *mübtədasi* [Əliyev: 2007] (subyekt) kimi səthi strukturda sintaktik əlaqəni ifadə edirsə, dərin strukturda semantik baxımdan *agent* rolunda çıxış edə bilər. Yəni failin bu iki termindən (agent və subyekt) hansına uyğun gəldiyini ayırd etməyə çalışan ərəbşünaslar əvvəlcə failin dərin və səthi strukturdakı funksiyasını nəzərdən keçirmədirlər. Məsələn: 1) ضرب محمدٌ زيدا (Məhəmməd Zeydi döydü). 2) ضُرب زيدٌ من قبل محمد (Zeyd Məhəmməd tərəfindən döyüldü).

Birinci cümlədə açıq-aydın görünür ki, Məhəmməd sözü sintaktik baxımdan feili cümlənin mübtədasıdır (subyekti), feillə ifadə edilmiş hərəkətlə olan əlaqəsinə görə o, cümlənin agentidir. İkinci cümlədə isə Zeyd sözü cümlənin subyekti, yəni feili cümlənin mübtədası olmasına baxmayaraq, biz ona agent deyə bilmirik, çünki ikinci cümlədə feillə ifadə edilmiş hərəkətlə əlaqəsinə görə işi həyata keçirən Zeyd yox, Məhəmməddir, yəni agent Məhəmməddir. Bəs onda nəyə görə hər iki cümlənin subyekti “edən, həyata keçirən” mənasını bildirən “fail” termini ilə adlandırılır? Çünki ərəb dilçiləri cümlənin subyektinin “fail”, yaxud “mübtəda” olduğunu həmin cümlənin feillə başlayıb-başlamaması prinsipinə əsaslanaraq müəyyən edirlər. Belə ki, onlar feillə başlayan cümləni feili cümlə, feili cümlənin subyektini “fail” (فاعل) adlandırırlarsa, isimlə başlayan cümləni, tərkibində feil olsa da, ismi cümlə, ismi cümlənin subyektini isə “mübtəda” (مبتدأ) adlandırırlar.

H.Əbdürrauf aşağıda Ç.Filmor, V.Çeyf və V.Kuk tərəfindən hal rolları və onların məna kəsb edən xarakteristikasının sadələşdirilmiş məcmuunu təqdim edir:

“*Agens* hərəkətin səbəbini müəyyən edən hərəkət feili vasitəsilə tələb olunan haldır. Bu hal, adətən [+ Human - inasan], [+ Animate – canlı] nominalları ilə təzahür edir; *Experiencer* – empirik feillə müəyyən olunmuş bir haldır. O, sensasiya, emosiya, yaxud koqnisiya ilə bağlı psixoloji hadisənin subyektinə işarə edir. Empirik feilin mövcudluğu psixoloji hadisə ilə bağlıdır; *Benefaktiv* – benefaktiv feil vasitəsilə təyin olunmuş haldır. O, malik olma vəziyyətində və ya obyektin (yəni predmetin) ötürülməsi zamanı xeyir, yaxud zərər qazanan kəsi müəyyən edir; *Experience* təcrübə üçün məzmunu, yaxud stimulu təyin edən haldır; *Obyekt halı* benefaktiv feillər vasitəsilə nəyin qazanıldığını və nəyin transfer edildiyini dəqiqləşdirir. Lokativ feillərin köməyi ilə o, obyektin yerləşdiyi pozisiyanı müəyyənləşdirir. Obyekt halı feil tərəfindən təyin olunmuş hərəkət və ya vəziyyətin təsirinə məruz qalmış canlı, yaxud cansız isim vasitəsilə təqdim edilmişdir” [Abdul-Raof: 2011, s.343-347].

Nominativ və oblik hallar (genitiv, dativ, akkuzativ və s. kimi vasitəli hallar), eyni zamanda sintaktik və semantik hallar arasında ümumi fərqləndirmə aparmaq olar. Nominativ

və akkuzativ tipli sintaktik hallar, ilk növbədə, subyekt və obyekt kimi sintaktik funksiyaları müəyyənləşdirir. Digər tərəfdən, ablativ, instrumental və lokativ kimi hallar daha çox semantik tutuma malik zərfləri təqdim edir [Barðdal: 2001, s. 19]. Bunu ərəb dilinin timsalında izah edək: **لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ (Səmalarda və Yerdə nə varsa, hamısı Onundur (Allahındır).) Gördüyümüz** bu nümunədə qrammatik baxımdan genitivdə, lakin semantik baxımdan lokativdə olan sözlər (السَّمَوَاتِ, الْأَرْضِ) cümlənin yer zərfliyi funksiyasında çıxış edir.

R.Trijp *halı* qrammatikanın nüvəsi hesab edir və bildirir ki, bütün kompleks mənaları əlaqələndirməyimizə imkan verən qrammatikanın mərkəzində sözlər arasındakı əlaqələrin təşkili dayanır. Qrammatika söz sırası, verbal uzlaşma və hal şəkilçiləri kimi müxtəlif strategiyaların istifadəsini aydınlaşdırmaqda bizə kömək edir. Əksər hal sistemlərindən xüsusi bir hadisədə iştirak edən rolunu işarələmək, göstərmək üçün bir plan kimi istifadə edilir [Trijp: 2016, s. 11]. R. V. Trijp bunu B. J. Bleykin “Case” (hal) adlı kitabından əxz etdiyi türkcə nümunə ilə izah edir. Biz həmin misalı tərcüməsi ilə birlikdə təqdim edirik:

Mehmet adama almaları verdi.

Mehmet (nominativ) adama (dativ) almaları (cəmdə akkuzativ) verdi (keç. z. 3-cü şəxs tək)

Burada morfoloji hallar sayəsində dinləyə-nə aydın olur ki, Mehmet almaları qəbul edən tərəf deyil, təqdim edən tərəfdir. Hal şəkilçiləri ona imkan verir ki, dinləyici mənəzərəni faktiki olaraq görməsə də, mülahizəni düzgün aydınlaşdırsın. Çünki hal şəkilçiləri anlaşılmaqlığı aradan qaldırır və dinləyicinin qəbul edən tərəf və təqdim edən tərəf haqqında yalnız kontekstual nəticə çıxarmaması üçün qrammatik təhlilin semantik mürəkkəbliyini azaldır. Buradan da belə nəticə hasil olur ki, halın başlıca funksiyalarından biri elə hadisənin strukturunu göstərməkdir [Trijp: 2016, s. 12].

Fleksiya olunan sözlərin cümlədəki sintaktik funksiyasını göstərməyə xidmət edən bu qrammatik kateqoriya idarə və uzlaşmanı əhatə edir. Flektiv dillərdə morfoloji halla sintaktik hal həmişə üst-üstə düşür. Məsələn, morfoloji hal cins, kəmiyyət və s. kimi digər informasiyaları da ehtiva edən affikslər paradiqması kimi çıxış edə bilər [Smit: 2006 s.1]. Bunu biz ərəb dilinin nümunəsində daha aydın görə bilərik.

Misal üçün رسائلُ امرأةٍ (qadının məktubları) konstruksiyasında ikinci tərəfdəki “ة” affikslər paradigmasını təqdim edir. Yəni burada biz امرأةٍ sözünün sonundakı “ة” timsalında sözün kəmiyyətə təkdə, hala görə yiyəlikdə, cinsə görə isə qadın cinsində olduğu informasiyasını əldə etmiş oluruq. Burada həm də biz “qadın” sözünün qeyri-müəyyənlikdə olması haqda məlumat alırıq.

Lakin bütün iltisacı dillərdə, o cümlədən Azərbaycan dilində kök kimi şəkilçilər də spesifik xüsusiyyəti ilə flektiv dillərdəkindən fərqlənir. Flektiv dillərdən fərqli olaraq iltisacı dillərdə şəkilçilər təkmənalı olur, yəni hər şəkilçi yalnız bir qrammatik mənaya malik olur. [193 https://az.wikipedia.org/wiki/Aqqlütinativ_dillər]

Dillər morfoloji halların kəmiyyətinə görə də bir-birindən fərqlənir. Bu, hal sisteminin müxtəlif dillərdə eyni olub-olmaması məsələsini ortaya çıxarır. “Government and binding” nəzəriyyəsi, ümumi götürüldükdə, belə bir ciddi görüş irəli sürür ki, ən azı dörd əsas hal (adlıq, təsirlik, yönlük, yiyəlik) universal hesab olunur, lakin bəzən onların hamısı izah edilmir. Digər bir nəzəriyyəyə görə isə hansısa hal morfoloji cəhətdən dildə öz əksini tapmırsa, yəni morfoloji əlamətə malik deyilsə, deməli, həmin dildə o hal yoxdur [Nelman: 2012, s. 59].

Biz iki səbəbə görə birinci nəzəriyyə ilə (N. Çomskinin görüşü ilə) razılaşıırıq:

1. Ərəb dilində *adlıq, yiyəlik, təsirlik* kimi morfoloji hallar haqqında bəhs edilsə də, bu dildə mövcud olan və analitik üsulla ifadə olunan *yönlük, yerlik, birgəlik və çıxışlıq* kimi semantik halların adları çəkilmir. Əslində, bu hallar var, amma izah olunmur.

2. Azərbaycan dilində qeyri-müəyyən yiyəlik hal və qeyri-müəyyən təsirlik hallar morfoloji hallar olmasa da, yəni morfoloji əlamətə malik olmasalar da, bu o demək deyil ki, Azərbaycan dilində bu hallar yoxdur.

N. Çomskinin yuxarıda adını çəkdiyimiz nəzəriyyəsinə görə morfoloji hala malik olan və olmayan dillər arasında elə bir fundamental fərq yoxdur. Onun bu görüşünü şərh edən A. Nilman və F. Virman yazırlar ki, “morfoloji hal universal xüsusiyyətlərin səthi refleksidir” [Nelman: 2012, s. 59]

Müəlliflər ikinci görüşün izahını belə verirlər ki, həmin görüşə görə “morfoloji halın olduğu və olmadığı dillər yalnız sintaktik xüsusiyyətlərin təsviri zamanı bir-birindən fərqlənə bilərlər.” [Nelman: 2012, s. 59]. Onlar birinci nəzəriyyəni (N. Çomskinin görüşünü) “sərt nəzəriyyə”, ikincini isə “elastik nəzəriyyə” adlandırır və belə nəticəyə gəlirlər ki, “elastik nəzəriyyə” morfoloji halın sintaktik nəticələrini əvvəlcədən proqnozlaşdırdığı halda, “sərt nəzəriyyə” onu proqnozlaşdırıbilmir. [Nelman: 2012, s. 59].

ƏDƏBİYYAT

1. Abdul-Raof, H. Case roles // – Boston: Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics. General Editor Kees Versteegh, – 2011, №18, – p. 343-347.
2. Barðdal, J. Case in Icelandic: A Synchronic, Diachronic and Comparative Approach / J. Barðdal. – Scandinavia: Department of Scandinavian Languages, – 2001. – 279 p.
3. Blake, J. Case / J. Blake. – Cambridge: University Press, – 2001. – 227 p.
4. Əliyev, R. Ərəbcə-azərbaycanca lüğət: [2 cildə] / R. Əliyev. – Bakı: “Şərq-Qərb”, – c. 1. – 2007. – 440 s.
5. Frawley, W. Linguistic semantics / W. Frawley. – Abingdon: Routledge, – 2013. – 544 p.
6. Givón, T. On Understanding Grammar: Revised edition T. Givon. – Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, – 2018. – 299 p.
7. Hüseynzadə, M. Müasir Azərbaycan dili. Morfologiya / M. Hüseynzadə. – Bakı: Şərq-Qərb, – 2007. – 280 s.
8. Smith, H. Restrictiveness in Case Theory / H. Smith. – Cambridge: Cambridge University Press, – 2006. – 344 p.
9. Trijp, R. The evolution of case grammar / R. Trijp. – Berlin: Language Science Press, – 2016. – 250 p.
10. https://az.wikipedia.org/wiki/Aqqlütinativ_dillər

MORPHOLOGICAL CASE, CASE ROLES AND CASE RELATIONS IN AZERBAIJAN AND ARABIC

SUMMARY

The case is a multifunctional category, in other words, it has many functions. Cases are not only symbolic. Thus, cases are semantically related to deep structures, because they express semantic connections and functions, and they are related to surface structures and syntactic, because they express morphological forms. This suggests that the case also performs deep semantic functions. Morphological cases are those that have specific case markers and can manifest in a surface structure. Here the case suffixes allow the listener to clarify the reasoning, even if he does not actually see the scene. This is because case suffixes eliminate misunderstandings and reduce the semantic complexity of grammatical analysis so that the listener does not draw the wrong contextual conclusions about the receiving or presenting party. Case roles present the deep structural connections that exist between nominal expressions and verbs in any sentence, and are perceived as a different concept from the traditional grammatical cases such as nominative, accusative, genitive associated with inflectional forms. While the declining is grammatical in nature and expresses surface cases related to surface structures, the case roles are related to deep structures expressing semantic connections or functions, and are also semantic in nature. Case relations mean syntactic relations that are more popular than semantic roles.

Keywords: *case roles, morphological case, case connections, superficial and deep structures*

Элнурə АББАСОВА

МОРФОЛОГИЧЕСКИЙ ПАДЕЖ, ПАДЕЖНЫЕ РОЛИ И ПАДЕЖНЫЕ ОТНОШЕНИЯ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ И АРАБСКОМ ЯЗЫКАХ

РЕЗЮМЕ

Падеж – это многофункциональная категория, то есть он выполняет множество функций. Падежи не только символичны. Поскольку падежи выражают семантические связи и функции, они связаны с глубокими структурами и носят семантический характер. И они связаны с поверхностными структурами и синтаксически, потому что они выражают морфологические формы. Поскольку падежи выражают морфологические формы, они связаны с поверхностными структурами и имеют синтаксический характер. Это говорит о том, что падежи выполняет глубокие смысловые функции. Морфологические падежи – это те падежи, которые характерны для определенного состояния и могут проявляться в поверхностной структуре. Здесь падежные суффиксы позволяют слушателю правильно пояснить рассуждение, даже если он на самом деле не видит сцену. Это связано с тем, что суффиксы падежа устраняют недопонимание и уменьшают семантическую сложность грамматического анализа. Цель состоит в том, чтобы слушатель не сделал неправильные контекстуальные выводы о принимающей или представляющей стороне. Падежные роли представляют собой глубокие структурные связи, которые существуют между именными выражениями и глаголами в любом предложении. Они представляют собой концепцию, отличную от традиционных грамматических падежей, связанных с именительным, винительным, родительным падежами и другими формами словоизменения. Склонение имеет грамматический характер и относится к поверхностным падежам, связанным с поверхностными структурами. С другой стороны, падежные роли связаны с глубокими структурами, выражая семантические связи или функции, и имеют семантическую природу. Падежные отношения означают синтаксические отношения, которые являются более всеобъемлющими, чем семантические роли.

Ключевые слова: *падежные роли, морфологический падеж, падежные связи, поверхностные и глубокие структуры.*